

Turgut Özgüney

**İSKENDERİYELİ
PHILO JUDAEUS
(İÖ 25-İS 50)**

BEYAZ BAYKUŞ: 49
FELSEFE: 3

TURGUT ÖZGÜNEY / İSKENDERİYELİ PHILO JUDAEUS

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumahoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Özlem Küskü
Yayın Koordinatörü: Kaan Cumahoğlu
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: Işıl Ilgıt Şimşek
Sayfa Düzeni: Işıl Ilgıt Şimşek
Sosyal Medya-Grafik: Işıl Ilgıt Şimşek

Destek Yayınları: Nisan 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-226-4

© Beyaz Baykuş
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42 - Faks: (0) 212 252 22 43
www.beyazbaykus.com
[facebook.com/ beyazbaykusyayinlari](https://facebook.com/beyazbaykusyayinlari)
twitter.com/beyazbaykusy
instagram.com/beyazbaykusyayinlari

Deniz Matbaa Mücellit - Çetin Koçak
Maltepe Mahallesi Hastane Yolu Sok No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Sertifika No. 48625

Beyaz Baykuş Yayınları, Destek Yayınları'nın tescilli markasıdır.

BÜYÜK DÜŞÜNÜRLERDEN YAŞAM BİLGELİĞİ

TURGUT ÖZGÜNEY

İskenderiyeli Philo Judaeus

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
KOZMOPOLİT İSKENDERİYE (İÖ 355-323)	15
Helenistik Yahudilik	18
PHILO’NUN HAYATI	19
PHILO’YA İLHAM VEREN FİLOZOFLAR VE EKOLLER	23
Pythagoras	23
Platon.....	24
Stoa Okulu	26
Gnostisizm	26
İDEALAR.....	28
PHILO’NUN ALEGORİ YÖNTEMİ	30
PHILO’NUN ALEGORİ YÖNTEMİNDEN ÖRNEKLER.....	35
TÜRÜM (SUDUR) DOKTRİNİ.....	37
SÜNNET	38
PHILO’NUN SOPHIA ANLAYIŞI.....	40
PHILO’NUN LOGOS ANLAYIŞI	41

Logos'un İşlevleri	42
SOPHIA VE LOGOS İLİŞKİSİ	53
MUSA VE LOGOS İLİŞKİSİ.....	57
İNSANIN DOĞASI YA DA ANTROPOLOJİ	60
İNSANIN YARATILMASI	62
İKİ TÜRLÜ KRALLIK VARDIR	63
ÜÇ TÜR İNSAN VARDIR	69
Kendini Bilme Yolu.....	70
DÜNYA ÜÇ ÇEŞİT VARLIKTAN OLUŞUR.....	71
DÜNYA İLE TANRI ARASINDA DÖRT TÜR ARACI NEDEN VARDIR?	72
KELAM	73
ERDEM	75
İNAYET.....	78
BİLGE.....	79
ESSENİLER VE THERAPEUTAE.....	81
PHILO'NUN YASA/ŞERİAT ANLAYIŞI	83
Agraphos Nomos (Yazılmamış Yasa)	84
Philo'nun Agraphos Nomos Anlayışı.....	84
Nomos Physeos (Doğanın Yasası)	85
Philo'nun Nomos Physeos Anlayışı.....	86
Nomos Empsychos (Yaşayan Yasa).....	87
Philo'nun Nomos Empsychos Anlayışı	90

NOMOS VE PHYSIS.....	91
TANRI ANLAYIŞI.....	95
TANRISAL LÜTUF.....	97
TANRI'NIN GÜÇLERİ.....	99
MİSTİSİZM ANLAYIŞI.....	101
PHILO'NUN DÜŞÜNCESİNİN HİRİSTİYANLIĞA YANSIMALARI	108
PHILO İLE PAVLUS ARASINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR	114
PHILO'NUN GÖRÜŞLERİYLE YUHANNA İNCİLİ ARASINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR	121
PHILO'DAN İLHAM ALAN KİLİSE BABALARI.....	125
Antakyalı Ignatius (İS 30-107)	125
İskenderiyeli Clement (İS 150-215).....	125
Origen (İS 185-253).....	131
Athanasius ve Arius.....	141
PHILO'NUN ESERLERİ.....	143
KAYNAKÇA.....	147

ÖNSÖZ

Bu kitapta, 19 Nisan 2010 tarihinde Anadolu Aydınlanma Vakfı'nda sunumunu yapmış olduğum, İskenderiyeli Yahudi filozofu Philo'nun hayatı, eserleri ve felsefi yöntemi serimlenmektedir. Bu kitabı oluştururken elimden geldiğince zengin ve güvenilir kaynaklardan istifade etmeye özen gösterdim.

Philo'nun, 3 öğretmeni olduğu söylenir. Bunlardan ikisi Thrasyllus ve Eudorus yeni Pythagorasçı'dır; Potama ise Platoncu'dur. Philo, Yahudi kültürü ile Grek düşünce sistemini birleştirip, orijinal katkılar ortaya koyan ve kendisinden sonra Yeni Platonculuğa, Plotinos'a ve Hristiyan gnostisizmine (Clement ve Origen) ilham veren kişi olarak gösterilir.

Felsefe tarihi 3 büyük devreye ayrılabilir. Bunlar:

1. İlkçağ felsefesi
2. Ortaçağ felsefesi
3. Yeniçağ felsefesi

İlkçağ felsefesi: Justinien (İÖ 565-482) tarafından Atina okulunun 529 yılında kapatılmasına kadar devam eder.

Ortaçağ felsefesi: 9. yüzyılda başlayıp 16. yüzyılda sona erer.

Yeniçağ felsefesi: Rönesans'la başlayıp zamanımıza kadar devam eder.

İlkçağ felsefesinde genel olarak moral ve metafizik bir karakter; ortaçağ felsefesinde daha çok lojik ve teolojik (tanrıbilim) bir karakter; çağdaş felsefede (yeniçağ felsefesi, modern felsefe) ise özellikle bilimsel ve sosyal bir karakter, bariz bir şekilde kendini gösterir.

İlkçağ felsefesi başlıca 3 devreye ayrılabilir:

1. Sokrates'ten önceki devir: Bu devir Thales (İÖ 624-542) ile başlayıp Sokrates'e (İÖ 469-399) kadar sürer. İsa'dan evvel, 600 ile 420 yılları arası bu devrin genel özelliği, kozmolojik bir karakter göstermesidir. Yani bu devir, bir çeşit doğa felsefesi devridir.

2. Sokrates devri: Bu devir Sokrates ile başlar, Aristoteles'in (İÖ 384-323) ölümü ile biter. İsa'dan evvel 429 ile 322 yılları arası bu devrin genel özelliği; moral ve metafizik karakterli olup, zihne ait felsefeyi temsil eder.

3. Aristoteles sonrası devir: Aristoteles'in ölümünden sonra başlar ve Justinien tarafından felsefe okullarının kapatılmasına kadar sürer. Bu devirdeki genel karakter, açık şekilde moral karakter olup, "en yüksek hayır" (en yüksek iyi) konu olarak ele alınır.

Çalışmamda konu aldığım İskenderiyeli Yahudi filozof Philo da (İÖ 25-İS 50) ilkçağ felsefesinin son devri olan, Aristoteles sonrası dönemde ortaya çıkmıştır.

Philo, Yunan felsefesiyle Musa dinini uzlaştırmaya çalışmış, Philo'nun anlayışından doğmuş olan felsefe, modern çağa kadar sürmüş ve Philo, Skolastik düşünceye öncülük etmiştir.

Turgut Özgüney

“Tasavvuf, Philo’nun; Musa ile Platon’u evlendirmesinden doğan bir çocuktur. Philo’yu izleyen bütün tasavvuf dünyası; hem Yahudi tasavvufu (Kabala ve Zohar), hem Hristiyan tasavvufu hem de gnostiklerden aldığı düşüncelerle yürümüştür. Tüm bu üç hikmet öğretisinin ve hatta İslam tasavvufunun kaynağı Philo’dur. Philo, Musa ile Platon’un düşüncelerini birleştirdi. Musa, simgesel anlatmış oluyor. Platon kavramsal söylemiş oluyor. İkisi de aynı gerçeği söylemiş. Philo’yu yok sayarsak, tasavvufu anlayamayız. Çünkü her bir akımı, bu hareketin içinde izleme olanağı var. Philo, İsa’nın manevi babasıdır. Yani hocası, Rabbi’sidir. Esseniler’in lideri Philo, Hristiyanlığın sonraki aklıdır. İsa ne demek istiyorsa, Philo öncesinde zaten söylemiştir.

Philo düzgün bir biçimde; İsa ise duygusal biçimde, yani akla hitap etmeden, duyguları ile yaşamın kendisini okuyarak, yaşamı değerlendirerek konuşmuştur.

İsa’nın öğretisini soyutlayıp kavramsallığa getirdiğimizde, Philo’nun söylediklerini buluruz. Plotinos, bütün dinsel öğelerden soyutlayarak Philo’nun görüşlerini geliştirmiştir. Plotinos; Philo, Musa ile Platon arasında neyi keşfettiyse ve kavramsal olarak neyi kurduysa, onu arı kavramsallığa taşıyarak felsefeleştirdi. Kendisinden sonraki felsefelerin babası oldu.”

Metin Bobaroğlu

*“Gerçek insan,
kendini Tanrı’ya adayandır.
O insan,
dualarla ve sonsuz aşkla Tanrı’ya bağlanır.
Ve Tanrı’nın emirlerine itaat etmek için
yurdunu, ailesini ve akrabalarını terk eder.”*

KOZMOPOLİT İSKENDERİYE (İÖ 355-323)

İskender, Helenistik çağı başlatan kişidir. İÖ 4. yüzyılın sonlarında Büyük İskender, Mısır'ı fetheder ve İskenderiye şehrini kurar. Büyük İskender, İÖ 331 yılında, şehri kurma görevini, mimar Deinocrates'e vermişti. Bu sırada İskenderiye şehrinin kurulacağı yer, "Rhakopstis" adında, yoksul bir balıkçı ve çoban köyü idi. İskender'in ölümünden (İÖ 323) sonra kumandanları, onun kurmuş olduğu imparatorluğu, kendi aralarında paylaştılar. Ptolemy Lagidies (I. Ptolemy, ölümü İÖ 284) Mısır ve Şam'ı ele geçirdi. İskenderiye'nin ileri gelenlerini etkisi altına aldı. İskenderiye'de yaşayan bilim insanlarını ve filozofları destekledi. Romalıların Mısır'ı fethi, Kleopatra'nın (İÖ 69-30) ölümünden sonra, yani Philo'nun doğduğu yıllarda gerçekleşti. Fakat bu fetih, İskenderiye'deki Yunan kültürüne olumsuz etki yapmadı.

Pagan ve Yahudi kültürlerinin bütünleşmesi, İskenderiye'de olmuştur. Sonra bu şehre, büyük bir Yahudi göçü olmuştur. Yahudiler burada pagan kültürünün tüm imtiyazlarından yararlanmışlardır. İskenderiye şehrinin yarısına yakın nüfusunu, Yahudiler teşkil etmiştir. İskenderiye, kozmopolit (evrensel şehir) bir şehirdi. İskender, Yunancanın ortak dil haline geldiği, büyük bir imparatorluk yaratmıştı. Ve her ırktan insanlar, bu şehrin vatandaşı olmak için buraya geliyordu. İskenderiye'nin ilk hükümdarı olan I. Ptolemy, Mısır'da küçük bir Yunanistan yaratmaya karar vermişti. I. Ptolemy, kütüphane ve müze kur-

mak için, Atina'dan filozof Demetrius'u ve inisiyasyonu gerçekleştirmek için Eleusis rahibi Timotheus'u getirtmişti. Onun hükümdarlığı sırasında antik dünyanın bilgisini sistematik olarak bir araya toplayan bir kütüphane ve müze kurulmuştu. Kütüphanede yüz binlerce papirüs eser bulunuyordu.

İskenderiye antik dünyadaki en büyük ilim merkezi haline gelerek, Atina'nın yerini aldı. Yahudiler, İskenderiye'de karşılaştıkları gelişmiş pagan kültürünün etkisi altına girdi. Geleneksel Yahudilerin dinsel tabuları onların, paganizmle ilişkili olmasından dolayı festival ve tiyatroya katılmalarına engel oldu.

İskenderiye'de Osiris ve Dionysos gizemleri zirvelere ulaştı. Mistik Eleusis törenleri, birçok sahnede canlandırıldı. Bu mistik drama; gökyüzünü, yeryüzünü ve yeraltı dünyasını temsil ediyordu. Mistik ayinlere herkes katılabiliyordu. Gizlilik kuralı yoktu. Böylesi hoşgörülü bir ortam, doğal olarak, farklı ruhsal geleneklerin kaynaşmasına ve birleşmesine neden oldu. Dinlerin kaynaşması, İskender'in ırkları kaynaştırmasından sonra ortaya çıktı. Yunanca ortak dil olarak konuşulmaya başlandı. Birçok Yahudi, geleneklerinden koparak pagan topluma katıldı. Yahudiler kendi anadillerini terk ederek "Yunan dilini" benimsediler. Yunanlılar, kendilerine karşı olan Yahudilere tepki olarak "anti-Semitizm" hareketini başlatmışlardır. Semitizm karşıtlığı, İÖ 3. yüzyılda başlamış ve Roma döneminde devamlı hale gelmiştir.

Filistin'den Mısır'a sürekli Yahudi göçü nedeniyle, Arami dili ve İbranice konuşulmaya devam edildi. Ama Yunanca, Yahudi toplumuna da hâkim bir dil halinde geldi. Hatta Yunanca, sinagog ayinlerinde ve aile içinde de kullanılmaya başlandı. İÖ 2. yüzyılda bu kültürel asimilasyon süreci, o kadar ileriye gitmişti ki, Yahudi oyun yazarı Ezekiel, Yahudilerin kutsal yazısı "Exodus"u, Yunanca bir trajedi olarak Euripides'in dilinde ve